

European Social Science History Conference – Belfast, 4–7 kwietnia 2018 r.

W dniach 4–7 kwietnia 2018 r. w Queen's University w Belfaście odbyła się dwunasta edycja European Social Science History Conference (ESSHC). Spotkania z tego cyklu organizowane są co dwa lata przez Międzynarodowy Instytut Historii Społecznej Królewskiej Akademii Sztuk i Nauk Niderlandów z siedzibą w Amsterdamie. Poprzednim razem obradowano w Walencji od 30 marca do 2 kwietnia 2016 r.¹

Jak podczas każdej konferencji ESSHC i tym razem utrzymano podział na równoległe sesje. Pogrupowano je w dwadzieścia sześć paneli tematycznych organizowanych przez stałe komitety organizacyjne, których wykaz dostępny jest na stronie internetowej konferencji². Podczas obrad w 2018 r. wygłoszono łącznie ponad tysiąc czterysta referatów w ponad trzystu osiemdziesięciu sesjach. Niektóre sesje miały charakter paneli dyskusyjnych (7), inne zaś przybrały formę spotkań z autorami książek historycznych (5).

Niżej podpisany uczestniczył głównie w sesjach z panelu „Spatial and Digital History”, stąd refleksje nt. konferencji dotyczyć będą zagadnień poruszanych właśnie tam. W jego ramach odbyło się jedenaście sesji, na których wygłoszono ponad czterdzieści referatów. Wystąpienia dotyczyły zagadnień związanych z metodologią historii cyfrowej i rozwojem narzędzi cyfrowych (nowych metod historii przestrzennej i cyfrowej, tworzenia wizualizacji i modeli przeszłości, danych połączonych, pozyskiwania danych wytworzonych przez wolontariuszy, użycia GIS do analizy tekstów, historii wobec zwrotu przestrzennego czy głębokiego

mapowania), jak również aplikowania ich w konkretnych badaniach (użycia GIS do badań z zakresu historii miast, stosowania narzędzi cyfrowych w badaniach nad historią ludobójstwa, wojen i niewolnictwa, a także w badaniach zmian społecznych, dziejów wsi, środowiska i sieci gospodarczych).

Justin Colson z Uniwersytetu w Essex dzielił się w referacie *Digital urban mapping in research-led teaching* doświadczeniami z wprowadzania narzędzi cyfrowych do ścieżki edukacyjnej brytyjskich studentów. Choć mamy do czynienia z gwałtownym rozwojem pomocy informatycznych, to na wielu uczelniach wciąż brakuje fachowego kursu ich obsługi i wykorzystywania we własnych badaniach. Często wynika to z obaw studentów kierunków humanistycznych przed korzystaniem z narzędzi informatycznych. Referent omówił przebieg przeprowadzonego ze studentami doświadczenia: na papierowy plan miasta doklejało karteczki z wybranymi treściami ze źródeł pisanych, po czym próbowano dokonywać analiz przestrzennych. Okazało się, że są to czynności wymagające wiele czasu i pracy. Gdy jednak powtórzono je z użyciem GIS, działania poszły sprawniej, a studenci zapoznali się w praktyce z nową formą prowadzenia badań i wyrazili wobec niej aprobatę. Wydaje się, że jest to interesująca propozycja wprowadzania do kursu uniwersyteckiego edukacji z obsługi narzędzi historii cyfrowej.

Zastosowanie *crowdsourcingu* (zbierania danych wytworzonych przez wolontariuszy) przy tworzeniu mapy dziewiętnasto- i dwudziestowiecznej Rijeki (wł. Fiume) w Chorwacji przedstawiał Vani D'Alessio z Uniwersytetu Neapolitańskiego im. Fryderyka II w referacie *Crowdsourcing map for the analysis and representation of the history of a contested city. The case of 19–20th century Rijeka/Fiume*³. Użytkownicy umieszczają dane w aplikacji web-GIS,

¹ M. Gochna, „European Social Science History Conference” – Walencja (Hiszpania), 30 marca–2 kwietnia 2016 r., „Studia Geohistorica”, 4, 2016, s. 195–196.

² Networks, „European Social Science History Conference” (<https://esshc.iisg.amsterdam/en/networks>, dostęp: 24 maja 2019).

³ Strona projektu: „Rijeka Fiume” (<https://rijekafiume.geolive.ca/>, dostęp: 21 maja 2019).

a cyfrowa mapa wyposażona w listwę czasu umożliwia nanoszenie ich w odniesieniu do konkretnego momentu historycznego. Dane te obejmują różne zjawiska: wydarzenia, osoby, miejsca, wspomnienia i inne informacje. Powstaje w ten sposób *sui generis* mapa mentalna miasta. Wadą projektu jest niestety brak możliwości weryfikacji wprowadzanych danych – użytkownik może przecież dodać jakiekolwiek informacje, niekoniecznie prawdziwe. Jedynym sposobem na sprawdzenie ich poprawności jest porównanie z danymi, które do wybranego obiektu przyporządkuje inny użytkownik. Należy tu dodać, że nie dotyczy to jedynie omawianego projektu, ale jest ogólnym problemem, z którym zmagają się twórcy przedsięwzięć *crowdsourcingowych*.

Øyvind Eide z Uniwersytetu w Kolonii przedstawił referat pt. *Historical narrative, models and media modalities*. Postawił w nim pytanie, na ile możemy mówić w humanistyce o zwrocie cyfrowym (*digital turn*), a na ile o zwrocie medialnym czy wizualnym lub interaktywnym. Wskazywał na możliwości silników graficznych gier komputerowych, które mogą posłużyć do rekonstrukcji trójwymiarowej przestrzeni z przeszłości. O wpływie narzędzi cyfrowych na badania historyczne mówił Andriej Wołodin z Uniwersytetu im. Michała Łomonosowa w Moskwie w referacie *How „digital” impacts the research practices of historians?* Zaznaczył, że wraz z cyfryzacją badań historycznych projekty indywidualne ustępują pola przedsięwzięciom zespołowym, których realizacja wymaga udziału specjalistów z różnych dziedzin i nabywania nowych umiejętności przez historyków (m.in. programowania). David Bodenhamer w referacie *Deep mapping for the spatial humanities* przedstawiał zarys koncepcji głębokiego mapowania (*deep mapping*), które ma łączyć zjawiska z ich znaczeniami, przestrzeń z czasem, kulturą i narracją. Docelowo w skład tak rozumianej mapy może wchodzić wiele modułów: linie czasu, wizualizacje czasoprzestrzenne,

wykresy, diagramy, wyszukiwarki, dane zebrane przez wolontariuszy, narracje przestrzenne. Opracowania te powinny być przy tym elastyczne, skoncentrowane na użytkowniku, otwarte i immersyjne. Wychodzą więc znacznie poza proste odwzorowanie kartograficzne, które w tej sytuacji pozostaje jedyne podkładem dla treści.

Podsumowując, należy stwierdzić, że omawiana konferencja okazała się dobrym przeglądem prowadzonych obecnie badań z zakresu historii cyfrowej, ale dała też asumpt do stawiania istotnych pytań badawczych. Dotyczą one głównie metodologii oraz wpływu humanistyki cyfrowej na tradycyjne badanie historyczne. Wątki te będą zapewne kontynuowane w następnej edycji ESSHC, która odbędzie się 18–21 marca 2020 r. w Lejdzie. ■

Michał Gochna
(Warszawa)

17. Międzynarodowa Konferencja Geografów Historycznych (International Conference of Historical Geographers) – Warszawa, 15–20 lipca 2018 r.

W dniach 15–20 lipca 2018 r. odbyła się 17. Międzynarodowa Konferencja Geografów Historycznych (*International Conference of Historical Geographers*), organizowana przez Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk oraz Uniwersytet Warszawski (przede wszystkim Wydział Geografii i Studiów Regionalnych oraz Instytut Historyczny). Wydarzenie to odbywa się co trzy lata od 1975 r., gromadząc badaczy, którzy łączą w pracy przeszłość i przestrzeń. Ostatnie spotkanie miało miejsce w Londynie w 2015 r.

Podczas konferencji odbywającej się w gmachu Dawnej Biblioteki Uniwersyteckiej w Kampusie Głównym

Uniwersytetu Warszawskiego wygłoszonych zostało 368 referatów, co wymagało organizacji nawet dziesięciu równoległych sesji. W obradach uczestniczyli badacze z całego świata, w tym jedna trzecia z Polski (reprezentanci ośrodków naukowych z Lublina, Łodzi, Krakowa, Poznania, Warszawy i in.). Podczas pięciu dni konferencji wygłoszono 5 referatów plenarnych, zorganizowano 81 sesji tematycznych z referatami oraz 7 sesji posterowych.

Pierwszy referat plenarny odbył się w niedzielę i w odróżnieniu od pozostałej części konferencji miał miejsce w budynku Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk. Prof. Felix Driver z Wielkiej Brytanii mówił na temat roli biografistyki w geografii historycznej (*Biography and geography: from the margins to the centre*). Poniedziałkowy wykład, łączący historię środowiskową, historię zwierząt i geograficę historyczną, wygłosiła prof. Karen Morin ze Stanów Zjednoczonych (*Prisoners and animals. An historical carceral geography*). We wtorek prof. Humprey Southall z Wielkiej Brytanii poruszył temat modelowania historycznych danych przestrzennych na potrzeby aplikacji internetowych (*Spaces, places, features and units. Web-enabling historical geography*). Ostatni referat plenarny odbył się w czwartek – brazylijski badacz Diogo Cabral połączył w nim problem analfabetyzmu ze zmianami społecznymi i środowiskowymi w Brazylii (*Overwriting the land. Alphabetic literacy and socio-environmental change in early Brazil*).

Sesje tematyczne ułożono w 22 grupy, a były wśród nich takie zagadnienia, jak kartografia, klimat, środowisko, podróże, historia nauki, studia osadnicze, miejskie i społeczne, kwestie polityczne i in. Najwięcej referatów (47) wygłoszono w sesji związanej z historią nauki, środowiskiem (44) i podróżami (36), a najmniej – w sesjach poświęconych *gender* (4), ekonomii i przyszłości (po 5). Zorganizowane zostały także dwa panele dyskusyjne, dotyczące przyszłości geografii historycznej jako dyscypliny

naukowej z perspektywy jej przedmiotowości (pierwszy) i piśmiennictwa (drugi).

Postery, poza sposobem tradycyjnym, udostępniono również w aplikacji mobilnej. Za najlepsze prace przewidziano nagrody: siedem pieniężnych, a dla zwycięzcy – półroczny staż naukowy w wybranej jednostce w Polsce. Laureatem nagrody głównej została Patricia Aranha z Brazylii, która przygotowała poster pt. *Feminin geographies: social adequacy and gender role on the production of Brazilian geographical knowledge*. Jej staż odbędzie się na Zamku Królewskim w Warszawie oraz w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

W obradach konferencyjnych wzięło udział ponad 400 naukowców z 39 krajów, w tym 100 osób z Polski. Dzięki wysokiemu poziomowi naukowemu, przyjaznej atmosferze oraz znakomitej organizacji wydarzenie okazało się dużym sukcesem. Kolejna, osiemnasta Konferencja Geografów Historycznych odbędzie się w 2021 r. w Rio de Janeiro. ■

Tomasz Panecki, Katarzyna Słomska
(Warszawa)

Digital Humanities Congress 2018 – Sheffield, Wielka Brytania, 6–8 września 2018 r.

Digital Humanities Congress to cykliczna międzynarodowa konferencja organizowana co dwa lata przez Instytut Humanistyki Cyfrowej (Digital Humanities Institute) na Uniwersytecie w Sheffield. W 2018 r. podczas czwartej edycji tego wydarzenia wystąpiło 65 prelegentów. Organizatorzy zaprosili też trzech gości specjalnych, których poproszono o wygłoszenie wykładów plenarnych. Byli to kolejno: specjalizujący się w historii osiemnastowiecznej Wielkiej Brytanii profesor Bob Shoemaker z Uniwersytetu w Sheffield, profesor Sarah

Kenderdine z Politechniki w Lozannie, zajmująca się muzealnictwem, oraz profesor Jennifer Edmond z Trinity College w Dublinie, specjalizująca się w badaniach z zakresu humanistyki cyfrowej.

Profesor Shoemaker w wykładzie pt. *Lessons from the Digital Panopticon* przedstawił obszerny projekt cyfrowy mający na celu zgromadzenie i udostępnienie danych historycznych na temat migrantów przybyłych do Australii w XIX w. Współpracująca z muzeami na całym świecie profesor Kenderdine poświęciła swój wykład *Archival variants in the „age of experience”* najnowszym tendencjom w planowaniu i projektowaniu wystaw muzealnych, jak również możliwościom gromadzenia i udostępniania eksponatów za pomocą technologii wizualnych. Profesor Edmond, dyrektor europejskiego konsorcjum DARIAH, w wykładzie *Infrastructure or Interstructure? Supporting the digitality of the Humanities, at scale and in the long tail* przedstawiała możliwości i zakres współpracy i wsparcia, które oferuje DARIAH.

Obrady odbywały się w sesjach plenarnych i tematycznych. Uwagę zwracała znaczna liczba wystąpień poświęconych budowie baz danych, które pozwalają na gromadzenie i prezentację wyników badań ze szczególnym uwzględnieniem ontologicznych podstaw budowy takich repozytoriów oraz ich dokumentacji i metadanych. Zagadnienie to rozpatrywano w odniesieniu do bazy danych zbiorów muzealnych, badań związanych z siecią kin czy też katalogowaniem zasobów historycznych, a także z kolekcjami średniowiecznych i renesansowych manuskryptów. Warto też podkreślić znaczną liczbę wystąpień z zakresu historii i historii literatury, których autorzy starali się pokazać trudności związane z cyfrową edycją i udostępnianiem tekstów historycznych. Kolejna grupa referatów poświęcona była automatyzacji procesów zbierania danych ze źródeł historycznych i tekstów literackich. Prelegenci omawiali problemy, jakich następcza opracowanie

odpowiedniego oprogramowania i podkreślali konieczność prowadzenia testów na dużych zbiorach danych. Kilka wystąpień poświęcono ściśle zagadnieniom z zakresu geografii historycznej. Na uwagę zasługuje tu referat Erin Spinney z Uniwersytetu w Oksfordzie, ta młoda badaczka realizuje bowiem projekt mający na celu prześledzenie funkcjonowania brytyjskich okrętów szpitalnych z okresu napoleońskiego. Drugim wartym uwagi projektem jest przygotowywana z wykorzystaniem narzędzi GIS trójwymiarowa cyfrowa rekonstrukcja krajobrazu brytyjskich posiadłości ziemskich z lat 1550–1660. Projekt ten realizuje Elizabeth Steward z Uniwersytetu Wschodniej Anglii.

W kolejnych wystąpieniach podkreślano również potrzebę zmniejszenia dominacji języka angielskiego w międzynarodowej wymianie naukowej z uwagi na pomijanie z tego powodu wyników ważnych badań spoza anglosaskiego kręgu kulturowego. Dyskutowano również o kwestiach finansowania i zarządzania projektami z zakresu humanistyki cyfrowej, podkreślając konieczność zapewnienia odpowiedniej archiwizacji danych i utrzymania infrastruktury projektów cyfrowych.

Mimo że konferencja nie jest wydarzeniem poświęconym wyłącznie badaniom z zakresu geografii historycznej, warto śledzić jej kolejne edycje ze względu na prezentowane przez prelegentów rozwiązania technologiczne i poruszane problemy z zakresu metodologii. Pojawiający się w części referatów aspekt przestrzenny pokazuje też międzydiscyplinarne perspektywy badawcze dla geografów historycznych.

Efektom obrad jest dostępny *online* tom pokonferencyjny, w którym opublikowano część wygłoszonych na kongresie referatów¹. ■

Wiesława Duży
(Warszawa)

¹ *Proceedings of the Digital Humanities Congress 2018*, ed. L. Pitcher, M. Pidd, Sheffield 2019 (<https://www.dhi.ac.uk/openbook/book/dhc2018>, dostęp: 21 listopada 2019).

Spatial Humanities 2018 – Lancaster, 20–21 września 2018 r.

Konferencja Spatial Humanities 2018 odbyła się 20–21 września 2018 r. w Lancasterze. Jej gospodarzem był miejscowy uniwersytet, a za organizację odpowiadał Lancaster University Digital Humanities Hub. Wydarzenie to było kontynuacją spotkania zorganizowanego tam dwa lata wcześniej pod tym samym hasłem – humanistyki przestrzennej. Problematyka konferencji koncentrowała się wokół znaczenia, jakie ma wprowadzenie narzędzi GIS do metodyki badań humanistycznych oraz ich wpływ na metodologię i otrzymane wyniki. Około 100 osób wygłosiło 60 referatów, pogrupowanych z uwagi na rozmiar konferencji w 17 sesji, przeważnie trójreferatowych, prowadzonych w 3 równoległych blokach. Podział wystąpień między sesje w większości przypadków znajdował uzasadnienie merytoryczne, chociaż zdarzały się i takie, które lepiej pasowałyby do innych paneli. Wśród referentów dominowali przedstawiciele ośrodków naukowych północno-zachodniej Europy.

Większość wystąpień miała silny profil techniczno-metodologiczny – skupiały się na przeszkodach i trudnościach, jakie powstają przy badaniu konkretnych zjawisk, oraz propozycjach rozwiązania tych problemów. Można też było usłyszeć referaty dotyczące dobrze zakorzenionej w badaniach literaturoznawczych przestrzennej analizy tekstów narracyjnych, w tym prób rozwinięcia stosowanych narzędzi i kwestionariusza badawczego. Osobne sesje poświęcono technologiom służącym ułatwieniu czy nawet automatyzacji pozyskiwania danych przestrzennych ze źródeł niekartograficznych – z tekstów przetworzonych komputerowo i pozostających w formie skanu (*text mining*) oraz poprzez geokodowanie zdjęć wyłącznie na podstawie ich zawartości. Istotnym wątkiem konferencji, pojawiającym się zarówno w pojedynczych referatach, jak i diskutowanym na osobnej, dedykowanej

sesji, było udostępnianie danych zgromadzonych podczas realizacji poszczególnych projektów. Szczególnie interesujące są tutaj prace aplikujące standard *linked open data* do danych przestrzennych; rozwiązanie to ma szansę wzbogacić platformy oparte na webGIS. W szeregu wystąpień poruszano tradycyjne zagadnienia geografii historyczno-socjologicznej, przedstawiając je w nowych ujęciach metodologicznych. Trzy sesje dotyczyły wyłącznie różnych aspektów badania i modelowania przestrzeni miejskiej i wielkomiejskiej w różnych ujęciach. Reprezentowane były też studia nad zagadnieniami rozwoju i przemian sieci osadniczej (czy szerzej: krajobrazu kulturowego) w Turcji, Polsce i Islandii oraz szczególnie liczne odnoszące się do terenów Holandii. Na odrębnych sesjach przedstawiono doświadczenia związane z wykorzystaniem narzędzi GIS w edukacji. Większość sesji sprofilowana została pod kątem problemów metodologicznych czy też zagadnień technicznych, w kilku jednak tematem przewodnim był przedmiot badań. Stąd też sesje poświęcone dziełom sztuki, sieciom instytucji kultury, regionowi Lake District w północno-zachodniej Anglii, Amsterdamowi, Holandii i miejscom kultu religijnego. Na każdej z nich referenci poruszyli cały szereg problemów natury metodologicznej, częstokroć przedstawiając nowatorskie podejścia. Wypada tutaj wspomnieć wystąpienie Joanny Taylor, Olgi Chesnokovej i Rossa Purvesa pt. *The English Lake District's changing soundscape. A multidisciplinary approach*, w którym referenci przedstawili analizę zmian subiektywnego krajobrazu dźwiękowego regionu turystycznego w Anglii zarejestrowanego w tekstach narracyjnych. Osobnej sesji jak też miejsca w wielu referatach doczekał się temat *deep maps* czy też *deep mappingu* – nurtu rozwijanego obecnie w krajach anglosaskich. Stanowi on próbę pogłębienia badania, modelowania i prezentowania przestrzeni oraz wyjścia poza dwuwymiarową wizualizację kartograficzną poprzez uwzględnienie ludzkich

zmysłów i emocji czy szerzej: aspektów niemieszczących się w tradycyjnym ujęciu geograficznym (jak krajobraz dźwiękowy), skupionym na zjawiskach obiektywnych i kwantytatywnych. Otwarcie i zamknięcie konferencji towarzyszyły wystąpienia Patricii Murriety-Flores i Davida J. Bodenhamera. Referat tego ostatniego był bardzo dobrym podsumowaniem całego wydarzenia. Autor zwrócił uwagę, że zastosowanie GIS-u znacznie wzbogaciło warsztat humanistów stosujących w swoich badaniach kategorię przestrzeni, jednak jesteśmy już w przededniu rewolucji związanej z pojawianiem się i zdobywaniem popularności przez technologie rozszerzonej i wirtualnej rzeczywistości (*augmented reality* i *virtual reality* – AR i VR). Technologie te będą miały w przyszłości wpływ na wymagania stawiane prezentacji zjawisk przestrzennych i sprowadzą je do spersonalizowanej skali.

Podsumowując, należy stwierdzić, że organizatorom udało się zrealizować zakładany cel konferencji. Otrzymaliśmy dość szeroki przegląd aktualnych badań nad przestrzenią prowadzonych w ramach humanistyki cyfrowej, chociaż głównie w wydaniu anglosaskim. Szczególnego uznania wymaga bardzo wysoki stopień refleksji metodologicznej i zaawansowanie rozwiązań technologicznych zaprezentowanych w większości referatów. Sukces *Spatial Humanities 2018* zaowocował organizacją kolejnej konferencji z tego cyklu, która odbędzie się w dniach 24–25 września 2020 r., tym razem na Universidade Nova de Lisboa¹ ■

Arkadiusz Borek
(Warszawa)

14th Digital Approaches to Cartographic Heritage – Saloniki, 8–10 maja 2019 r.

W dniach 8–10 maja 2019 r. odbyła się czternasta konferencja Digital Approaches to Cartographic Heritage organizowana przez komisję Cartographic Heritage into the Digital przy Międzynarodowej Asocjacji Kartograficznej (International Cartographic Association – ICA). Jednym z głównych celów komisji jest organizowanie cyklicznych konferencji, które odbywają się co roku w różnych miastach Europy. Dzięki nim wszyscy zainteresowani cyfrowymi metodami opracowywania dziedzictwa kartograficznego mogą się spotkać w ramach jednego forum, wysłuchać ciekawych wystąpień, wymienić doświadczenia i nawiązać kontakty. Grono tych osób stale się powiększa, a w jego skład wchodzi zarówno geografowie, historycy i informatycy, jak również przedstawiciele galerii, bibliotek, archiwów i muzeów (Galleries, Libraries, Archives, Museums – GLAM).

Konferencje z tego cyklu organizowane są od 2006 r. Gospodarzem tegorocznej edycji był Uniwersytet Arystotelesa w Salonikach, a obrady prowadzono w Muzeum Kultury Bizantyjskiej i bibliotece uniwersyteckiej. W wydarzeniu wzięło udział 120 uczestników z 21 krajów (m.in. Włoch, Hiszpanii, Węgier i Stanów Zjednoczonych), w tym czworo Polaków, reprezentujących Instytut Historii PAN oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.

Konferencji towarzyszyły dwie wystawy. Uczestnicy mieli okazję obejrzeć wyjątkową kolekcję map satyrycznych zgromadzonych przez prof. Panayotisa N. Soucacos. Przedstawiały one przede wszystkim Europę z pierwszej wojny światowej w kontekście zagadnień politycznych. Twórcami map były osoby sprzyjające zarówno entencie, jak i państwu centralnym. Ostatniego dnia konferencji uroczysto otworzono wystawę przygotowaną dzięki współpracy jednostek

¹ *Spatial Humanities 2020*, „Lancaster University Digital Humanities Hub” (<https://www.lancaster.ac.uk/dighum/sh2020/>, dostęp: 20 grudnia 2020).

z Uniwersytetu Arystotelesa z Generalnym Konsulatem Francji. W holu biblioteki zaprezentowane zostały mapy kampanii morskiej Ludwika XIV na Wyspy Egejskie (1675–1687).

Konferencję otworzył Evangelos Livieratos – wieloletni przewodniczący komisji, który w tym roku kończy swoją ostatnią kadencję. Podkreślił, że chociaż głównym polem zainteresowania komisji jest dziedzictwo kartograficzne w dobie cyfrowej, to równie ważne powinno być otwarcie środowiska na inne aspekty badawcze, jak cyfrowa humanistyka (powiązanie mapy z tekstem) czy współpraca z bibliotekami.

Obrady rozpoczęła sesja poświęcona poszukiwaniom relacji pomiędzy mapą a źródłami pisanymi. Wysłuchano referatów o czterech miastach: Warszawie (Katarzyna Słomska i Marta Kuc-Czerep – Polska), Salonikach (Alexandra Koussoulakou i in. – Grecja), Bolonii (Gabriele Bitelli i in. – Włochy) i L'Aquila, gdzie w 2009 r. historyczna zabudowa uległa całkowitemu zniszczeniu w wyniku trzęsienia ziemi (Paolo Buonora i in. – Włochy). Podobny charakter miał referat o prowincji Smyrny w Azji Mniejszej, której strukturę ludności z początku XX w. udało się odtworzyć dzięki powiązaniu źródeł kartograficznych i pisanych (Evangelos Voulgarakis i in. – Grecja). Roberto Ranzi (Włochy) zaprezentował w tej samej sesji możliwości wykorzystania map dawnych w walce o zachowanie dziedzictwa UNESCO. Referaty z pierwszej sesji zapoczątkowały dyskusję nad znaczeniem terminu *dziedzictwo kartograficzne (cartoheritage)*, które jest bardzo szerokie; zgodzono się, że kluczowy jest kontekst jego użycia.

Drugi dzień konferencji rozpoczęła sesja poświęcona problematyce dziedzictwa kartograficznego i udostępniania go w galeriach, bibliotekach, archiwach i muzeach (GLAM). Referaty wygłosili przedstawiciele takich instytucji, jak Boston Public Library (Belle Lipton – USA), University of Pittsburgh Library (Boris Michev – USA), Harokopio University (Ifigenia Vardakosta –

Grecja), National Library of Scotland (Christopher Fleet – Wielka Brytania) i Instituto Geográfico Nacional (Marcos Francisco Pavo Lopez – Hiszpania). Poruszono także temat dostępności zasobów kartograficznych w Czechach (Eva Novotná – Czechy) i zaprezentowano zasoby kartograficzne oraz sposoby ich przechowywania, przetwarzania i udostępniania. Podczas pierwszej sesji wygłoszony został również referat dotyczący możliwości wykorzystania narzędzia Story Maps w bibliotekach (David Cowen – USA).

Problematyka podjęta podczas kolejnej sesji dotyczyła digitalizacji i udostępniania zasobów kartograficznych. Działania podejmowane w tym zakresie przedstawiono na przykładzie Biblioteki Narodowej Francji (Eve Netchine – Francja), Biblioteki Narodowej Bułgarii i Biblioteki Morawskiej (Temenoujka Bandrova, Milan Konečný, Zdeněk Stachoň – Bułgaria, Czechy). Zaprezentowano także możliwość wykorzystania serwisu Wikidata w celu ułatwienia dostępu do archiwalnych kolekcji kartograficznych (Lena Denis – Wielka Brytania). Kolejny referat poświęcony był prezentacji projektu „Historyczna przestrzeń w tekście i na mapach”, opracowanemu w oparciu o analizę tekstu Flavio Bionda *Italia Illustrata* z 1474 r. (Günther Görz, Chiara Seidl, Martin Thiering – Włochy, Niemcy). Następne wystąpienie dotyczyło metod cyfrowego przechowywania atlasów na przykładzie Narodowego Atlasu Węgier (László Zentai – Węgry). Kolejni referenci (Rafael Roset, Carme Montaner, Dolores Barrot – Hiszpania) poświęcili swą uwagę digitalizacji serii ortofotomap przygotowanych pod koniec XX w. Omówiono też wreszcie zagadnienie systemu ochrony dziedzictwa kartograficznego na podstawie wypracowanej w latach 2016–2019 współpracy między Biblioteką Centralną oraz Laboratorium Kartografii i Analizy Geograficznej Uniwersytetu Arystotelesa w Salonikach (Chrysoula Boutoura i in. – Grecja).

Czwarta sesja poświęcona została możliwościom wykorzystania nowych rozwiązań technologicznych w pracy z dawnymi mapami. Zastosowanie druku w formacie 3D ukazano na przykładzie *Nuova Carta del Europa Turchesca* (Caterina Balletti i in. – Włochy). Kolejne wystąpienie dotyczyło wykorzystania narzędzi GIS do analizy map Ameryki Północnej z okresu od XVI do XIX w. (Petra Jilková – Czechy). Tworzenie modeli 3D zaprezentowane zostało na przykładzie osiemnastowiecznych map topograficznych (Beata Medyńska-Gulij – Polska). Następnie przedstawiono projekt dotyczący badań nad architekturą bizantyjską w oparciu o mapy obrazkowe (Anastasios Stamnas i in. – Grecja) oraz możliwości zastosowania technologii GIS do analizy wieloarkuszowych map katastralnych z XIX w. na przykładzie całego biegu Wełtawy (Tomáš Janata i in. – Czechy).

Tematem przewodnim ostatniej sesji tego dnia było opisanie projektów bazujących na narzędziach cyfrowych, służących do upowszechniania wiedzy na temat europejskiego dziedzictwa kartograficznego. W pierwszym referacie przedstawiona została funkcjonalność interdyscyplinarnego projektu EURECA (Steven Verstockt i in. – Austria). W kolejnym zaprezentowano projekt MEDEA-CHART, którego celem jest przygotowanie bazy danych gromadzącej informacje o europejskich mapach morskich powstałych w średniowieczu i w okresie nowożytnym (Bruno Almeida, Ricardo Vaz – Portugalia). Następnie słuchacze zostali zapoznani z wynikami analizy trzystu stron internetowych, na których zamieszczono kolekcje map (Esteban Arevalo – Wielka Brytania). Ostatnie wystąpienie było prezentacją strony internetowej, na której zamieszczono teksty związane z odbywającymi się od trzynastu lat konferencjami ICA DACH. Odpowiednie filtry umożliwiają przeszukiwanie jej pod kątem tytułów i fragmentów treści abstraktów, nazwisk referentów i słów kluczowych. Zamieszczone na stronie internetowej zestawienia

statystyczne pozwalają prześledzić problematykę poruszaną podczas spotkań w minionych latach.

Tradycją prezentowanej konferencji jest sesja poświęcona dokonaniom Klaudiusza Ptolemeusza w dziedzinie geografii i astronomii. Referatami na ten temat rozpoczęto ostatni dzień spotkania. W tym roku prezentacje poświęcone były m.in. przedstawieniom Morza Bałtyckiego (Imansts Lavins – Łotwa) czy Afryki Zachodniej (Lyudmila Filatova i in. – Czechy), a także różnym podejściom do analizy prac Ptolemeusza (D. Szczegłowski – Rosja). Pierwszą sesję uzupełniły prezentacja o geowizualizacjach Morza Śródziemnego na przestrzeni wieków (Herald Gropp – Niemcy), dwa referaty poświęcone dwunastoarkuszowej *Rigas Charta* opublikowanej w 1797 r. w Wiedniu (Ageliki Tsorlini oraz Yannis Tzifopoulos i in. – Grecja) oraz pierwszej mapie obejmującej całe terytorium Królestwa Rumunii – tzw. *Plan Director de Tragere* (Cezar Buterez i in. – Rumunia). Należy zauważyć, że postać Ptolemeusza i jego dokonania wciąż budzą kontrowersje i dyskusje, o czym świadczy burzliwa wymiana zdań między referentami i uczestnikami konferencji na temat poprawności obliczeń dokonywanych przez starożytnego geografa. Uczestnicy przedstawiali dwa podejścia – fenomenologiczne i epistemologiczne, przy czym wygrało pierwsze z nich.

Ostatni dzień konferencji zakończył się dwiema sesjami poświęconymi przede wszystkim zagadnieniom związanym z odwzorowaniami, georeferencją i wektoryzacją dawnych map. Mátyás Gede (Węgry) zaprezentował aplikację internetową, która pozwala na załadowanie dowolnej mapy w formacie rastrowym i kalibrowanie jej z wykorzystaniem punktów dostosowania trzema algorytmami transformacji (liniowym, afinicznym oraz za pomocą triangulacji). Następnie reprezentujący geoportal „Mapire” Gábor Timár i Előd Biszak (Węgry) przybliżyli sposób kalibracji tzw. mapy Schuberta, tj. rosyjskiej mapy

trójwiorstowej (1:126 000) z drugiej połowy XIX w. Po dokładniejszych analizach okazało się, że wykonano ją najprawdopodobniej w odwzorowaniu Cassiniego, a nie – jak dotąd sądzono – Bonne’a. Csilla Galambos (Węgry) kontynuowała zagadnienia kalibracji, ale przedmiotem jej referatu były mapy geologiczne Węgier z XIX w. Kolejny referent, Alexander Nobajas (Wielka Brytania) wygłosił postulat jak najbardziej systematycznego wektoryzowania treści dawnych map, które znacząco zwiększa możliwości ich analizowania. W dyskusji zauważono, że choć jest to apel jak najbardziej słuszny, to niezwykle trudno go zrealizować, m.in. ze względu na kosztochłonność. Kolejny referat dotyczył automatycznego rozpoznawania winiet na mapach obrazkowych na przykładzie statków wyrysowywanych na akwenach na dawnych mapach (Raimund Schnurer i Lorenz Hurni – Szwajcaria). Tomasz Panecki (Polska) wygłosił przygotowany wspólnie z Bogumiłem Szadym (Polska) referat dotyczący realizacji paradygmatu cyfrowego w kartografii historycznej na wzór tego, który zrewolucjonizował naukowe edycje krytyczne źródeł pisanych. Ostatni referat w imieniu zespołu autorów z Grecji zaprezentowała Maria Pazarli, a dotyczył on wykorzystania map w edukacji dzieci i dorosłych z obozów dla uchodźców w latach 2016–2018. Wystąpienie to wzbudziło duże poruszenie, a przedstawione w nim możliwości zwiększania świadomości uchodźców odnośnie do ważnych dla nich miejsc oraz udzielania im pomocy spotkały się z bardzo pozytywną reakcją publiczności.

Konferencję zamknęli przewodniczący komisji Evangelos Livieratos i wiceprzewodniczący Mátyás Gede, który najprawdopodobniej będzie jedynym kandydatem na stanowisko przewodniczącego podczas wyborów, które odbędą się w czasie Międzynarodowej Konferencji Kartograficznej w Tokio w lipcu 2019 r. Obaj zgodnie podkreślili duży dorobek komisji w zakresie badania oraz popularyzacji dziedzictwa kartograficznego i metod cyfrowych

nie tylko poprzez konferencje, ale także warsztaty, szkolenia, spotkania oraz czasopismo („e-Perimetron”). Wyrażono także chęć podejmowania nowych wyzwań w przyszłości oraz ściślejszej współpracy z innymi komisjami MAK. Na zakończenie ustępujący przewodniczący zaznaczył, że nawet w dobie narzędzi i metod cyfrowych należy pamiętać, czym jest mapa, a także o jej teoretycznych podstawach i stosowaniu poprawnej terminologii w kontekście map i kartografii. ■

Tomasz Panecki, Katarzyna Słomska,
Marta Kuc-Czerep
(Warszawa)

V Konferencja Historii Morskiej i Rzecznej w Gdańsku – 5–6 kwietnia 2019 r.

W dniach 5–6 kwietnia 2019 r. odbyła się w Gdańsku V Konferencja Historii Morskiej i Rzecznej organizowana przez Naukowe Koło Doktorantów Historii Uniwersytetu Gdańskiego. Na Wydziale Historycznym tej uczelni zebrali się przybyli z całej Polski studenci i doktoranci, których zainteresowania wiążą się z dziejami relacji człowieka z morzami i innymi akwenami.

Tradycja organizacji wydarzenia sięga roku 2012, kiedy zainicjowano pierwszą konferencję pod hasłem „Spoza mórz i rzek”. Od drugiej edycji (2013) impreza ma charakter biennale, będącego spotkaniem historyków wielu specjalności, którzy realizują temat przewodni w różnych ujęciach. Tegoroczne obrady odbywały się przy współpracy Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego z Instytutem Konfucjusza oraz pod patronatem Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni i Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku.

W programie konferencji, nie licząc wykładów inauguracyjnych, znalazło się

50 referatów zaprezentowanych w ramach kilku paneli tematycznych. Wygłosili je pracownicy 14 jednostek naukowych z kraju, również tak odległych od morza, jak Lublin, Kraków czy Wrocław. Przeważali reprezentanci nauk historycznych, ale nie brakowało również badaczy nauk przyrodniczych, prawa czy filologii klasycznej i polskiej. Tematyka referatów oprócz miejsca morza i rzek w historii politycznej i militarnej lub kultury materialnej związanej z morzem dotyczyła gospodarki wodnej oraz życia codziennego ludzi morza.

Wykłady inauguracyjne wygłoszone zostały w auli Wydziału Historycznego przez prof. dr hab. Beatę Możejko (*Życie codzienne na pokładzie statku, dole i niedole średniowiecznych marynarzy*) oraz dr. Jana Daniluka (*Obozy jenieckie Kriegsmarine*).

Panele problemowe, oprócz poszczególnych epok historycznych, dotyczyły zagadnień poświęconych inżynierii hydrotechnicznej, ekspedycjom i badaniom morskim, działaniom wojennym na morzach i rzekach w XX w., archeologii czy historii sztuki. Osobny panel pt. „Od jedwabnego szlaku do Belt and Road” przygotowano we współpracy z Instytutem Konfucjusza i tam też został przeprowadzony; tematyka prezentowanych na nim wykładów oscylowała wokół żeglugi, gospodarki wodnej i tradycji związanych z wodą w Chinach.

W panelu technicznym szczególnie wyróżnił się referat mgr. Mateusza Kubickiego z Uniwersytetu Gdańskiego pt. *Trawlery rufowe eksploatowane w polskiej, państwowej flocie kutrowej w latach 1974–2001*. Autor przedstawił wnikliwą analizę polskiej gospodarki rybnej i strukturę połowów z trawlerów oraz regulacje formalne dotyczące floty w omawianym okresie; omówił także konstrukcje najpopularniejszych statków tego rodzaju. Kolejny referent, mgr. Zachariasz Mosakowski, przybliżył w referacie *Typy młynów wodnych na rzekach w Polsce – założenia tworzonej bazy CeBaDoM* projekt Centralnej Bazy Danych o Młynach w Polsce, która powstaje w ramach

projektu Otwartych Zasobów w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych – konsorcjum szesnastu polskich instytutów naukowych i bibliotek¹. Referent omówił cel powołania bazy, oprogramowanie, które będzie środowiskiem pracy jej twórców, strukturę metadanych i budowę sygnatury obiektu w bazie.

Panel dotyczący starożytności otworzyło wystąpienie mgr. Artura Turowskiego z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II pt. *Taktyka, organizacja i sposoby finansowania floty ateńskiej w świetle wybranych źródeł antycznych*. Autor skupił się głównie na finansowych aspektach utrzymywania floty przez Ateny, ze szczególną emfazą wskazując warstwy najbardziej obciążone podatkami z tego tytułu. Przytaczał wiele przykładów ze źródeł, przedstawiając je – co ważne – w oryginalnej greckiej pisowni i na bieżąco przekładając na język polski. Kolejna referentka, lic. Urszula Laska z Uniwersytetu Wrocławskiego, przybliżyła słuchaczom historię podróży i przedsięwzięć budowlanych cesarza Hadriana. Panel zakończyło wystąpienie lic. Oskara Kowalskiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego, który przedstawił referat pt. *Miejsce morza w średniowiecznej kronice uniwersalnej na przykładzie „Kroniki papieży i cesarzy” Marcina Polaka*. Omówił w nim różne sposoby przedstawiania tematu wody i jej symboliki w dziele trzynastowiecznego duchownego, zwracając również uwagę na zawarte w niej przekłamania historyczne.

Wiele miejsca poświęcono na konferencji obyczajowości i życiu codziennemu w kontekście morza. Przedmiotem zainteresowania badaczy były nie tylko obrzędy i wydarzenia symboliczne (np. poruszany w referacie mgr. Igora Niewiadomskiego

¹ Jej upowszechnienie odbywa się na modernizowanej obecnie platformie „Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych” (<http://rcin.org.pl/>, dostęp: 1 grudnia 2019) w ramach realizacji projektu pn. „Otwarte Zasoby w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych (OZwRCIN)” finansowanego z Funduszy Europejskich i budżetu państwa w ramach Programu Operacyjnego „Polska Cyfrowa”, poddziałanie 2.3.1: „Cyfrowe udostępnianie informacji sektora publicznego ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki”, Grant Nr POPC.02.03.01-00-0029/17.

z Uniwersytetu Warszawskiego *Propagandowy wymiar Zaślubin z Morzem w Pucku z 10 lutego 1920 roku i w Kotobrzegu z 18 marca 1945 roku. Próba porównania*), ale też literatura (mgr Mikołaj Paczkowski z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza wygłosił referat pt. *Na rzekę po przygody. Polska literatura rzeczna w dwudziestoleciu międzywojennym*) czy nawet problematyka żywienia (mgr Marta Pietruszka z Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawiła interdyscyplinarne studia nt. diety średniowiecznych i nowożytnych marynarzy). Stanowi to dowód na coraz bardziej rozszerzające się perspektywy badań i docenienie miejsca historii życia codziennego pomiędzy innymi specjalizacjami dyscypliny.

Reasumując, należy powiedzieć, że przedsięwzięcie doktorantów z Uniwersytetu Gdańskiego wyróżnia się na tle innych konferencji poświęconych morzu – szeroki zakres tematyczny pozwala dzielić się wynikami badań młodym naukowcom i pasjonatom zagadnień wodnych z wielu różnych dziedzin. Choć wydarzenie to organizują historycy, to przewidziano możliwość współpracy z przedstawicielami innych specjalności, co stanowi doskonały przykład interdyscyplinarnego podejścia, dzięki któremu łatwiej o tworzenie w nauce nowych wartości. ■

Zachariasz Mosakowski
(Warszawa)